

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Bötheborgska
Bogafinet

och

Swad Nytt

3

Staden.

Andre Utgången,

Eller

För År 1760.

- - Neque te ut miretur turba, labores.
Horat.

305
Götheborg,

Äft hos Johan Georg Lange, Jun. Kongl.
privil. Boktryckare.

5
ala
nen-
och
det
ej
fett
dig,
ny-

Har

Imprimatur,
MAGNUS ROEMPKE.

N:o 1.

Göteborgska
Magasinet.

Lördagen, den 5 Januarii 1760.

Företal.

Allt ändras; och vår tid är rik uppå metoder.
Systemer, Frister ha, som kläder, sina moder.

Så yrar sig unge Racine i sit bref til
gamle Rousseau. Må jag widlyftigt
utlägga en tanke, som förfarenheten stadfä-
ter, och hela werlden sammar? Nej, jag vå-
gar helre fram den andre, som går därpå ut,
at Journaler äro nu som mest i moden. Och
i detta mål återopar jag mig samme Racine.
Han skrifwer ju:

Journaler utan tal, som tryckas i vår werld,
Ha gjort, af idel prat, hwar Idiot til lärde.

Och således göra de på somliga ställen min-
dre gagn än skada. Bland annat wända de
wår häg ifrån alswarsam läsning. Huru kan
jag släppa et sådant infall obundet?

A 2

At Har

5
la
n-
ch
det
ej
ett
ig,
17=

At waka wid en bok, det löner altför lått:
 För orkeslösa ljus är Nytt i Staden lått.

Et litet utdrag roar oss, plägar ögonen mindre, och ställer nyfikenheten tilfreds. Hwad skal jag med boken? säger mången: Ja wet redan alt hwad hon innehåller. Däremot få periodiska skrifter och dagböcker gerna de hedren, at läsas och kastas. De läsas; ty de förmenas uplysa oss om något närwarande. De kastas; ty de duga sällan, och hålla mindre, än som lofwad. Ombytet, som man wäntar uti dem, saknas ofta; ty skriffatte är enahanda, och Författaren wil alltid börja at hemsaker, som smikra des insigt. Allt dessa brister har jag trodt hämmas med närwarande förslag, om det lyckas med Klubben. Ty om en samling af små godkände stycken om strödde anmärkingar, och flera småsaker sprungne ur lärda hjernor här omkring, ej småka våra tider; så wet jag samnerligen icke hwad som skulle falla wåre grantykte och krållige Läsare på läppen.

Sverige har imedlertid mindre skäl, at klaga öfwer lärda dagböcker. Ty först och främst äro kanske större delen mindre lärda: för det andra gör ock bokpressen mången kläm i Europa, utan at gnyet hinner til Swenska öron.

Jag

Jag skulle nu läfwa något förut, och tala hederligen om de förbättringar, som följa denna årgången; men jag wil helre wänta, och låta saken tala. Säger hon något, så är det wäl. Tager hon, så skal jag åtminstone ej blifwa lugare.

Farwål, min Läsare! Jag wil hwarken ha på mit samwete den synden, at bedra dig, ej heller at lemna dig utan wälsignelse på nyåret. Hör på!

Kongen leswe Kongadar!

Underfåten willigt lyde!

Ingen wrångwist lagen tyde!

Då går wäl för en och hwar.

Wil du rikta mit förråd

Med en tanke, som är mogen,

Angå boken eller plogen,

Blir det mig et glädjebåd.

Jag då sjunga skal som nu:

Leswe wåre Philosopher!

Leswe de, som göra Stropher!

Leswe Klubben! Leswe du!

Nyårsönskan til Häklaren.

Du som hwar rad och sida tuggar,

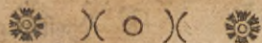
Och twättar med och utan skal

Mit Magasin och alla gluggar,

Du dömmar, nej, du drömmar wäl.

A 3

Har

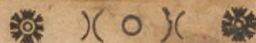
Har någon än så magra lappar sedt?
Så talar du: men tänk, om jag mig hämnar,
Och dig likwisst en nyttig önskan lemnar.
Jag önskar dig, af hiertat, något wett!

Utdrag ur bref, rörande jordbåfningen.

Hwad nytte ifrån landet? Ho wet, om det hunnet til Staden?

Förleden natt, eller några minuter efter 12, den 22 December, blef jag, tillika med de meste i mit lilla hushåld, hastigt upwåkt af en jordbåfning. Alla bygningar på gården rördes märkeligen, och alt, hwad wåglöst war, gjorde of, igenom sin starka rörelse och buller, ej mindre wakne, än upmärksame och häpne. Man kunde ej annat, än stiga förskräkt up ifrån sin hwila, och jag borde ej annat, än alla de qwarstående stunder af natten tacka af hiertat den Allsmågtige, som med ej swårare omständigheter påmint of Lissabons öden. Jordbåfningen kom med et dån och brakande, utan twiswel i wågfnutarne, at man tänkte wådel utbrustet i öfra wåningen, igenom tak och wäggar; och för mig tyktes denna båfning hafwa sit stref ifrån W. S. W. til N. N. O. Andre berätta i dag, at den kommet ifrån Nord och gådt til Söder. Näpligen lærer wår kalla Nordiska jord i mannaminne blifwet så skakad. I naturen grundade skäl gifwas utantwiswel många, men upgifwas swårligen. Jag wil hwarfen hafwa asseende på det insalna wintersolsståndet, eller den för of

ofynliga

ofynliga solförmörkelsen, ej heller göra några slutsatser af några års owanligen torra somrar och blida winterar. Nyttigast är, at i stillhet tänka på Trålsarens prophetiska ord, som han i sit alwetenhets ljus sålde, i anseende til Jerusalems och werldens ånda i Matth. 24: 7, och huru wida de kunna lämpas til våra tider.

Allsmågtens hand röre och alla i syndaömmen sówande hjertan, och låte dem med öppna ögon åskåda Amos 1 Capitel, och flera ställen i Guds heliga ord, såsom en klar spegel, hwaruti de kunna se den Narsfärdiges arm, Esa. 13.

Waldar, den 22 Dec. 1759.

G. S. Hjortberg.

Natten emellan den 21 och 22 dennas, flockan in emot tre sjerdedelar på 1, båfwade jorden, så at jag och de mine waknade; och det war ingen konst at weta, hwad som war å färde. Men et susande, liksom af soteld, som hördes tillika, satte mig på fötterna, at öppna köksdören, och se, om där skymtade eld in genom fenstren. I min låga hydda skakades inga meubler; men i de större husen dalkrade både glas och porcellainer, och på några ställen skola glafen stupat kulbytta. De, som woro wakne ifrån början, hörde förut en hoy stumma knall, innan jordbåfningen kändes. At sängen nägorstådes rörde sig up och ned, som ock at båfningen påstod öfwer et par minuter, lærer så tilskrifwas en håpen inbilning. Allestådes tände man up ljus, som på de flesta ställen brunno til dager, och

A 4

man

man höll bön med sit husfolk, liksom at emottaga werldens ända; men den gifwer säkerligen tusend gånger starkare stötar. Särdeles hade Fästningen känning häraf. Där hörde postkarlen en puff, liksom utaf mörsfärd, långt i södväst: strax reste sig et gny uti hafwet, och swallande wägar pistade starkt på bergsfötan åt den sidan. Efter och med dessa signaler börjades jordbäfningen, så at tegelpannor dansade ned af taken, waktposterne wille stjelpa full, och manskapet wafnade uti deras baraquer. Inmedlertid hördes det förr omnämnda susandet, liksom starka eldslagor, swäfwande om hwarannan; så at man trodde hela borggården war itånd. Det samma astog, och lade sig med jordbäfningen. Dess ordsak lärer bestådt uti den rörelsen, som lusten fick utaf puffen, och denne åter måtte hafwa tillkommet af den underjordiska eldens utbrott neder i hafsbotten, som stutet fart igenom watnet up i lusten. Jag såg, dagen därpå, isen på alla Fästningsdammarne wara sprucken mångestådes, och med mycket irreguliera strålar. Det samma fans ock, där isen war botten djup. Fästningsmurarne äro redan besigtigade; men ingen renna därpå besunnen. Wakthafwänderne hade märkt, at Himmelen blifwet stjerneklar en stund efter jordbäfningen. På Tjörn, och i wårt granlag in på fasta landet, har hon likaledes låtet sig förnimma. Och twiflas icke, at ju Götheborg äfwen funnet sig rördt.

Warsstrand, den 25 Dec. 1759.

J. Gothenius.

Kyrko-

Kyrkotidningar.

Götheborg. I morgon prädikar först Adjuncten, Herr Olof Lindman, sedan Adjuncten, Herr Magist. Carl M. Montin, och sist Adjuncten, Herr Mag. Lars Nordblom, alle i Domkyrkan.

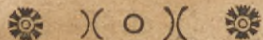
Jag nämde, med några ord, i sista blad, antalet af födde, wigde och döde wid denna Kyrkan.

Uti Tyfka Församlingen äro förlebet är döpte 27 barn, 12 söner och 15 döttrar; 6 par wigde; 38 begrafne, 21 barn under 10 år; 3 ogifte, och 14 gifte; desutan 8 från andra Församlingar.

Wid Kronhuset äro, så wid förra berättelser slaget in, 84 födde, 37 par wigde, och 232 människor begrafne; hwaribland äro 99 barn.

Dessa nyheter gifwa nu rikt ämne til ärsfulliga betraktelser: jag wil ej denna gången meddela dem allesamman, utan förbehåller mig några.

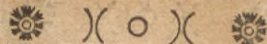
Man märker i almänhet, at flere förlebet är dödt, än tillkommet, i alla Församlingarne. Detta vittnar om någon smittosam sjukdom, såsom meslingar och febrar, hwilka nyligen gjordt allför wäldsame besök här i Staden. I Swenska Församlingen dör likwäl ej hwar 25, som i Stockholm, utan hwar 29, och de flesta åren allena hwar 30 människa. Ty under Domkyrkan lyda 7473 själar, och de dödas antal war 270. Hwaribland äro större delen barn, hwilket bland annat talar om wära otillräckeliga anstalter mot flera barnafjender. Wi söke til at möta kopperna; men meslingarne slå ned, hwad hela Frimureriet bygger. Desutan

föddas verkeligen färre, än man skäligen förmodat. Af 1225 gifsta par gör man sig billigt hopp om 245 barn, och likväl stadnade antalet wid 216.

Wid Tyfka Församlingen sättes samma Nö. Ty efter föddas antal borde folkhopen därstädes ej stiga högre än til 675, hvilken nummer för 10 eller 12 är instånnde. Nu går räkningen til 725, ehuru större delen af betjeningen, som hörer Tyfka folket til, upføres i Domkyrkans Archiver. I medlertid ser man ljustligen, at altsför så födas, hvilket kommer, utom annat, af en ringa proportion mellan stiftade och uplösta, ja mellan unga och gamla hjonelag. Likaledes dö flera, än antalet medgifwer, både af barnen och de äldre. Mot 27 födde berde 9 barn allena upföras på dödslistorna; men jag räknar 21: och i ställe för 17 äldre hade jag ej wäntat öfwer 12.

Swad skal jag säga om Kronhus Församlingen? Den förstår jag mig icke på, och inga tabeller äro där at tillgå. Det händer ibland, at man har flera får, än man känner. Men kan jag då icke med någon rimmelighet uträkna folkhopen? At stödja sig wid dödssumman, står aldeles intet an; ty här döer folket onaturligt. Helre wil jag hålla mig wid föddas och wiggas antal. Multiplicera då barnen, som äro 84, med 5, så har du 420 gifsta par i Kronhuset. Uter multiplicera detta tal med 6, så upkommer människjotalet, nämligen 2520. Efter de nygiftas förhållelse, nämligen 8 par bland 1000, blifwer antalet 4625. Men wil man mäta lefwandde efter döda; så stiger antalet i år til hela 6728 personer,

personer, hvilket är orimeligt, Om jag icke wägar förmycket, skulle jag gissa til 3 eller högst 4000: på hvilken händelse folkhopen här i Staden blir 11 eller 12000, och således mindre, än sal. Öfverintendenten Hårleman förmodat.

Warberg. Här firade Handlemannen, Herr Stephan Liedberg, och dess arade Hustru, Elsa Bua, sit Guldbrylllop, den 28 December. Brudgummen war 80 år, och Bruden ungefärligen 70. Sedan Herr Ryrkoherden Hammar hållet et litet tal öfwer Psalm. 92: 14, 15 och 16 v. stego 2 Gubbens Herrar Söner fram, som äro Prestler, och lyckönskade med särskilda tal sine Förältrar: därpå framkommo deras öfrige barn och barnabarn, ibland hvilka et litet frambars af sin Mor, och et dito i tredje led af sin. Sedan lyckönskades det gamla Paret af anhörige och wänner. Ingen ungdom har något så intagande, som det där lystet hos detta täcka och gladlynta, fast i många forger och bekymmer öfwada Paret. Deras nögdas anleten och tal rörde alla närwarande. Sedan måltiden war sluten, spelades en gammal påffka, och Brudeparet dansade med samma behagelighet, som någon ungdom. De sågnade därmed sine wänner, och Stadens hederlige Alderman dansade 7 gångor å rad, utan at sätta sig desimellan neder och hwila.

Små Kyrkotidningar.

Uti Swenska Församlingen födt 1 barn. Wigde Skepparen Michael Schrader och Pigan Anna Wil-

Wilhelmsdotter. Döde 1 barn, af kopper; Bistteuren Helmeis Hustru Scina, 60 år, af feber; Potmakaregesellen Holmlin, 24 år, af dito.

Uti Tyska Församlingen födt 1 barn. Död Bokhållaren. Hans Schmidt.

Uti Kronhus Församlingen födt 1 barn. Döde Handlangaren af Kongl. Artillerie-bataillonem Olof Hallberg, 50 år, af Styng, och Soldaten af Kongl. Hessensteinska Regimentet, N. Arenberg, 53 år, af det samma.

Lärda Småsaker *

Många hafwa trodt, at den Egyptiska Rättan, som salig Doctor Hasselqvist ypperligen beskrifwet, skal wara et nytt och tillförene aldrig omtalat djur; men förgåfwes. En Olearius, i sin Persiska resa, witnar sig hafwa sedt hånne i Circassien wid Terki; och ånskönt han icke förstod, at efter nyare reglor beskrifwa hånne; så kan man likwål af des anförda kännemärken skilja hånne från alla andra djur.

Des-

* Under detta namn har jag den åran, at framgiffwa åttilliga wakra rön, som Herr Magister Swen Hedström, namnkunnig ej mindre af djup, än widlyftig, belåsenhet, på begäran inlemnad. Bemålte Magister har fordom, som extraverd. Adjunct här wid Gymnasium, berömligen förwaltat Mathematicka Lektionen. Det hörer mig icke til, at tala om des öfriga förtjenster; men jag utbeder mig den förmänen, ej mindre på egna, än mine Läsares wågnar, at så hela året igenom pryda någon kantz af Magasinet med dylika, werkeligen lärda, småsaker.

Defutan blifwer hon omtalad af Paul Lucas i des österländska resa, hwarest hon åfwen finnes tämligen wål afritad: och stola 2 exemplar därpå, efter denas berättelse, blifwet lefwande förde til Frankrike, och upwiste för Ludwic den Fiortonde, som förundrat sig däröfwer, och låtet sätta dem i sit menagerie, där de lefwat i 2 år. Eljes finnes detta djur, utom Circassien och Egypten, wid Babylon och uti hela Arabien. Sällsam är, at Auctor til den på Swenska utgiffna Historia Animalium hänförer denna lilla Rättan til hareståget.

Sångstycken, upförde med Musik wid den för omtalta Begrifningen.

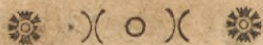
Före Jordfästningen.

Aria I. Fåfångt man i werlden söker
Det som själens wål föröder;
En som hon odödlig är;
Wår odödlig hand det gifwa,
Som skal råta målet blifwa
För odödeligt begår.

Werldens ro med oro blandas.
Sälla ort där endast andas
Frögd och glädje utan mått!
Sälla sjalar som så smaka,
Hwad det är at troget waka,
Och at få en sådan lott!

§ . . .

Aria 2.

Aria 2. Jag wet, at min Förlöfware lefwer;
och han skal ic. Job. 19.

Efteråt.

Aria 3. Så gack Du fölla Himla-Brud,
At fira Bröllop hos din Gud;
Och få den ro i Ewighet,
Som ej af tidens fliten wet.

Hon sielf sin Brudgum möte gör,
Just då hans Högtid firas bör;
Hon lutar så vårt gamla år,
At hon et ewigt Nyår får.

W . .

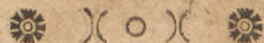
Swad Nytt i Staden?

Lite eller intet i detta nya år! Nu måste jag
dika

Kundgörelser.

En gammal Adelsman, som ägt et ganska
wacker gods, hwilket har nu det enda selet, at
wara grundeligen förderfwat, åstundar en Glicka,
sem har allenast 100000 Livres i ränta, jämte nå-
gen Penhet.

Månge

Månge Småherrar i Parisiska Förstäderna, som
nyligen haft idel ungdom til sällskap, hafwa draget
sig ur werlden, för at tänka på sin helsa.

I morgon säljas en hop namn, af uprigtigaste
wänner, för billigaste pris.

Härmed lemnas Fruntimren den underrättelse,
at de kunna, Moliere til förtret, låsa goda böcker,
i affigt at komma på mognare betraktelser. Man
ber dem tro sig sselfwa stickeliga til något annat, än
at se på.

Ungdomen wil man ibland annat hafwa war-
nad, at ej blifwa gubbar hädanefter, innan de
hunnat til fyrationde året.

Man har fått en synnerlig esterrättelse om en
Man och Qwinna, som älskat och högagat hwar-
andra i 8 år. Öfwer detta järteken utkommer med
första en hel disputasjon.

En hederlig Fru åstundar sällskap af en Glicka,
som kan wäl berömma. En Gubbe känner likale-
des begärelse til en Ynglinginna, som har den swag-
heten at wara kärlig. Han lofwar hånne guld och
silfwer, demanter och hederlig stat: han wil ock
roa henne med berättelsen af egna ungdoms Hi-
storier.

En Man, som talar nog illa, behöfwer en Tän-
kemästare för sina barn, och lofwar honom samma
wilkor, som en Dansmästare.

En hop gifte Männer utbedja sig tilstånd, at
älska deras Hustrur, utan fara för årlöse.

En fattig Karl anhåller om lof, at må wäl och
wara lyckelig.

Iändteligen

Andteligen får jag en sann Historia. Den 10 dennas fortsättas Concerterna igen, då Herr Dischman helsar nya året med en sol på Fleutetraversiere, och Herr Bonge med et til samma tid lämpat fångstycke.

Korta Stadsnyheter.

Göteborgska Wexelcoursen.

Onsdagen, den 2 Jan.

Amsterdam - 56 - - N: f R: mt.

Det Kulle twifwelsutan blifwa et hedrande ämne för Klubben, om någre uplyste Handlande, eller andre, som äga tilhörig kundskap, tåktes med första underrätta vårt häpnad Almänna om orsaken til myntets hästiga språng, och hwad medel Fäderneslandet har at widraga til en styndsäm rådnings ifrån en hetlig pennings-feber. Ingen lærer nu mera twifla om mögeligheten, at ju et Pund Sterling innom någon tid kostar 100 Daler.

Helsingör. Den 15 Decembris anlände Skippersparen Jörgen Nefers ifrån Amsterdam til Stockholm med Styckgods. Den 24 Peter Hogård, ifrån Dansig til Göteborg med Råg.

Pränumeration på dessa ark erlägges ännu af dem som äskunda completa exemplar. Hos Herr Directeurs Lars Salvius, i Stockholm, erhållas ock samma ark emot 12 öre kopparmynt stycket.

Göteborgska Sagasinet.

Ördagen, den 12 Januarii 1760.

Svar til en omogen ålskare.

Du lyflig wore, arme Tok,
Om du din plåga hos dig gömde:
Och säg du mera i din bok,
Otidig kärlek du förglömdde.
Du säger bröstet wara quäst:
Om Färlan fick sin rätt utöfwa,
Så = = = = =
Til des du boken bättre läst.

At Hjeltar mista mod och måg,
När eld ur Höna ögon lyser;
At Jätten då liksom en Dwärg
För alraminsta fara ryser,
Det har man ofta hört och sedt:
Men under Färlan kärlek Höra,
Det borde du med frutar böta,
Til des du lärde köpa wett.

B

Du